

Filip KACZMAREK

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
ORCID: 0000-0001-8287-7487

Konsekwencje agresji Rosji na Ukrainę dla Afryki

Streszczenie: Celem badawczym jest ukazanie w jakich obszarach i w jaki sposób wojna na Ukrainie wpływa na Afrykę. Niektóre aspekty oddziaływania konfliktu na ten region są szeroko komentowane (dyplomacja, bezpieczeństwo żywnościowe). Inne są analizowane rzadziej. Należą do nich takie zagadnienia, jak: zmiany na rynku handlu bronią, polityka energetyczna Afryki, wpływ na pomoc rozwojową czy ewolucja aktywności militarnej mocarstw w Afryce. Pytania badawcze, na które próbowano odpowiedzieć to: na czym polegały ewentualne zmiany w tych obszarach i jakie mogą być konsekwencje tych zmian dla Afryki w przyszłości? W badaniach wykorzystano m.in. metodę analizy instytucjonalnej, systemowej i statystycznej. W badaniu wykorzystano dane wtórne dostępne do połowy lutego 2022 r.

Słowa kluczowe: Afryka, Ukraina, Rosja, wojna

Agresja Rosji na Ukrainę to pierwszy od 77 lat konflikt zbrojny w Europie o skutkach globalnych. Oddziałuje on również – w istotny sposób – na Afrykę. Celem badawczym jest ukazanie w jakich obszarach i w jaki sposób wojna na Ukrainie wpływa na Afrykę. Niektóre aspekty oddziaływania konfliktu na ten region są szeroko komentowane (dyplomacja, bezpieczeństwo żywnościowe). Inne są przedstawiane znacznie rzadziej. Należą do nich takie zagadnienia, jak: polityka energetyczna Afryki, zmiany na rynku handlu bronią i ewolucja aktywności militarnej mocarstw w Afryce czy wpływ na pomoc rozwojową. Pytania badawcze, na które próbowano odpowiedzieć to: na czym polegały ewentualne zmiany w tych obszarach i jakie mogą być konsekwencje tych zmian dla Afryki w przyszłość? W badaniach wykorzystano m.in. metodę analizy instytucjonalnej, systemowej i statystycznej. W związku z tym, że wojna nadal trwa i nie wiadomo kiedy i jak się zakończy, nie można obecnie zbadać jej ostatecznego i całościowego wpływu na badane zagadnienia. W badaniu wykorzystano dane wtórne, które były dostępne do połowy lutego 2022 r. Badania i literatura dotycząca wpływu wojny na Ukrainie na Afrykę rozwija się szybko.

Wojna na Ukrainie silnie wpłynęła i nadal wpływa na działania dyplomatyczne podejmowane przez obie strony konfliktu. Rosja pod rządami Putina odbudowała swoją obecność w Afryce, która załamała się na początku lat 90. XX wieku i wynikała z upadku ZSRR (Kaczmarek, 2019a). W 2019 r. pierwszy szczyt Rosja–Afryka w Soczi wywołał spekulacje o „powrocie Rosji do Afryki” i o nowej strategii afrykańskiej Kremla. Rosja podjęła na przykład współpracę z puczystami, którzy obalili rządy w Mali i Republice Środkowoafrykańskiej. W obu tych państwach, których władze doprowadziły do wycofania z ich terytoriów wojsk francuskich, zaproszono grupę Wagnera. Wojna na Ukrainie spowodowała intensyfikację w poszukiwaniu i zabieganiu o sojuszników, którzy mogliby poprzeć jedną z walczących stron na

forach międzynarodowych, szczególnie na poziomie Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Miernikiem stanowiska państw afrykańskich mogą być ich głosowania w ONZ. W pierwszej rezolucji, przyjętej 2 marca 2022 r., przez nadzwyczajne posiedzenie¹ Zgromadzenia Ogólnego ONZ, potępiono agresję Rosji na Ukrainę. W drugiej, dotyczącej integralności terytorialnej Ukrainy, z 12 października 2022 r., przyjętej przez ZO, potępiono „nielegalne, tzw. referenda”, zorganizowane przez Rosję na terytorium Ukrainy.

Wśród wnioskodawców pierwszej z tych rezolucji było siedem państw afrykańskich: Botswana, Demokratyczna Republika Konga, Gambia, Ghana, Liberia, Malawi i Niger (*Aggression*, 2022). Nieznaczna większość państw afrykańskich – 28 spośród 54 – głosowała za rezolucją. Niemniej analiza głosowania państw afrykańskich wskazuje na to, że wiele państw regionu wybrało stanowisko korzystne z punktu widzenia Rosji – wstrzymało się od głosu lub nie wzięło udziału w głosowaniu. Prawie połowę wszystkich państw, które wstrzymały się od głosu, stanowiły państwa afrykańskie – 16 spośród 34. Dziewięć państw regionu nie wzięło udziału w głosowaniu, a w grupie pięciu państw głosujących przeciw rezolucji było jedno afrykańskie – Erytrea (pozostałe to: Rosja, Białoruś, Korea Północna i Syria).

Rys. 1 Wyniki głosowania Zgromadzenia Ogólnego ONZ nad rezolucją z 2 marca 2022 r.

Voting Started				02-Mar-22		11:55:02	
Item 5 - Draft resolution A/ES-11/L.1							
Aggression against Ukraine							
☐ AFGHANISTAN	☐ CAMEROON	☐ FINLAND	☐ KUWAIT	☐ NEPAL	☐ SAUDI ARABIA	☐ UKRAINE	
☐ ALBANIA	☐ CANADA	☐ FRANCE	☒ KYRGYZSTAN	☐ NETHERLANDS	☒ SENEGAL	☐ UNITED ARAB EMIR...	
☒ ALGERIA	☒ CENTRAL AFR REP....	☐ GABON	☐ LAO PDR	☐ NEW ZEALAND	☐ SERBIA	☐ UNITED KINGDOM	
☐ ANDORRA	☐ CHAD	☐ GAMBIA	☐ LATVIA	☒ NICARAGUA	☐ SEYCHELLES	☒ UNITED REP TANZA...	
☒ ANGOLA	☐ CHILE	☐ GEORGIA	☐ LEBANON	☐ NIGER	☐ SIERRA LEONE	☐ UNITED STATES	
☐ ANTIQUA-BARBUDA	☒ CHINA	☐ GERMANY	☐ LESOTHO	☐ NIGERIA	☐ SINGAPORE	☐ URUGUAY	
☐ ARGENTINA	☐ COLOMBIA	☐ GHANA	☐ LIBERIA	☐ NORTH MACEDONIA	☐ SLOVAKIA	☐ UZBEKISTAN	
☒ ARMENIA	☐ COMOROS	☐ GREECE	☐ LIBYA	☐ NORWAY	☐ SLOVENIA	☐ VANUATU	
☐ AUSTRALIA	☒ CONGO	☐ GRENADA	☐ LIECHTENSTEIN	☐ OMAN	☐ SOLOMON ISLANDS	☐ VENEZUELA	
☐ AUSTRIA	☐ COSTA RICA	☐ GUATEMALA	☐ LITHUANIA	☒ PAKISTAN	☐ SOMALIA	☒ VIET NAM	
☐ AZERBAIJAN	☐ COTE D'IVOIRE	☐ GUINEA	☐ LUXEMBOURG	☐ PALAU	☒ SOUTH AFRICA	☐ YEMEN	
☐ BAHAMAS	☐ CROATIA	☐ GUINEA-BISSAU	☒ MADAGASCAR	☐ PANAMA	☒ SOUTH SUDAN	☐ ZAMBIA	
☐ BAHRAIN	☒ CUBA	☐ GUYANA	☐ MALAWI	☐ PAPUA NEW GUINEA	☐ SPAIN	☒ ZIMBABWE	
☒ BANGLADESH	☐ CYPRUS	☐ HAITI	☐ MALAYSIA	☐ PARAGUAY	☐ SRI LANKA		
☐ BARBADOS	☐ CZECH REPUBLIC	☐ HONDURAS	☐ MALDIVES	☐ PERU	☐ SUDAN		
☐ BELARUS	☐ DEM PR OF KOREA	☐ HUNGARY	☒ MALI	☐ PHILIPPINES	☐ SURINAME		
☐ BELGIUM	☐ DEM REP OF THE C...	☐ ICELAND	☐ MALTA	☐ POLAND	☐ SWEDEN		
☐ BELIZE	☐ DENMARK	☐ INDIA	☐ MARSHALL ISLANDS	☐ PORTUGAL	☐ SWITZERLAND		
☐ BENIN	☐ DJIBOUTI	☐ INDONESIA	☐ MAURITANIA	☐ QATAR	☐ SYRIAN ARAB REP...		
☐ BHUTAN	☐ DOMINICA	☒ IRAN (ISLAMIC REP...)	☐ MAURITIUS	☐ REP OF KOREA	☒ TAJIKISTAN		
☒ BOLIVIA	☐ DOMINICAN REP...	☐ IRAQ	☐ MEXICO	☐ REP OF MOLDOVA	☐ THAILAND		
☐ BOSNIA-HERZEGOVI...	☐ ECUADOR	☐ IRELAND	☐ MICRONESIA (FS)	☐ ROMANIA	☐ TIMOR-LESTE		
☐ BOTSWANA	☐ EGYPT	☐ ISRAEL	☐ MONACO	☐ RUSSIAN FED...	☐ TOGO		
☐ BRAZIL	☐ EL SALVADOR	☐ ITALY	☒ MONGOLIA	☐ RWANDA	☐ TONGA		
☐ BRUNEI DARUSSAL...	☐ EQUATORIAL GUINEA	☐ JAMAICA	☐ MONTENEGRO	☐ SAINT KITTS-NEVIS	☐ TRINIDAD-TOBAGO		
☐ BULGARIA	☐ ERITREA	☐ JAPAN	☐ MOROCCO	☐ SAINT LUCIA	☐ TUNISIA		
☐ BURKINA FASO	☐ ESTONIA	☐ JORDAN	☐ MOZAMBIQUE	☐ SAINT VINCENT-GR...	☐ TURKEY		
☒ BURUNDI	☐ ESWATINI	☒ KAZAKHSTAN	☐ MYANMAR	☐ SAMOA	☐ TURKMENISTAN		
☐ CABO VERDE	☐ ETHIOPIA	☐ KENYA	☐ NAMIBIA	☐ SAN MARINO	☐ TUVALU		
☐ CAMBODIA	☐ FIJI	☐ KIRIBATI	☐ NAURU	☐ SAO TOME-PRINCIPE	☒ UGANDA		
☐ IN FAVOUR:141		☐ AGAINST:5		☒ ABSTENTION:34			

Źródło: *General Assembly vote on Ukraine* (2022).

W przypadku rezolucji „referendalnej” wyniki głosowania były podobne: za głosowało 30 państw afrykańskich; żadne nie było przeciw, ale wśród 35 wstrzymujących się było 19 państw afrykańskich, a kolejne pięć wzięło udziału w głosowaniu.

¹ Nadzwyczajne posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego odbywają się rzadko. W tym przypadku zwołano je ze względu na to, że Rosja zawetowała przyjęcie rezolucji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ.

Rys. 2 Wyniki głosowania Zgromadzenia Ogólnego ONZ nad rezolucją z 12 października 2022 r.

Voting Ended		12-Oct-22		16:13:07	
Item 5 - Draft resolution A/ES-11/L.5 Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations					
☐ AFGHANISTAN	☐ CAMEROON	☐ FINLAND	☐ KUWAIT	☐ NEPAL	☐ SAUDI ARABIA
☐ ALBANIA	☐ CANADA	☐ FRANCE	☒ KYRGYZSTAN	☐ NETHERLANDS	☐ SENEGAL
☒ ALGERIA	☒ CENTRAL AFR. REP...	☐ GABON	☒ LAO PDR	☐ NEW ZEALAND	☐ SERBIA
☐ ANDORRA	☐ CHAD	☐ GAMBIA	☐ LATVIA	☐ NICARAGUA	☐ SEYCHELLES
☐ ANGOLA	☐ CHILE	☐ GEORGIA	☐ LEBANON	☐ NIGER	☐ SIERRA LEONE
☐ ANTIGUA-BARBUDA	☒ CHINA	☐ GERMANY	☒ LESOTHO	☐ NIGERIA	☐ SINGAPORE
☐ ARGENTINA	☐ COLOMBIA	☐ GHANA	☐ LIBERIA	☐ NORTH MACEDONIA	☐ SLOVAKIA
☒ ARMENIA	☐ COMOROS	☐ GREECE	☐ LIBYA	☐ NORWAY	☐ SLOVENIA
☐ AUSTRALIA	☒ CONGO	☐ GUATEMALA	☐ LIECHTENSTEIN	☐ OMAN	☐ SOLOMON ISLANDS
☐ AUSTRIA	☐ COSTA RICA	☐ GUATEMALA	☐ LITHUANIA	☒ PAKISTAN	☐ SOMALIA
☐ AZERBAIJAN	☐ COTE D'IVOIRE	☒ GUINEA	☐ LUXEMBOURG	☐ PALAU	☐ SOUTH AFRICA
☐ BAHAMAS	☐ CROATIA	☐ GUINEA-BISSAU	☐ MADAGASCAR	☐ PANAMA	☐ SOUTH SUDAN
☐ BAHRAIN	☒ CUBA	☐ GUYANA	☐ MALAWI	☐ PAPUA NEW GUINEA	☐ SPAIN
☐ BANGLADESH	☐ CYPRUS	☐ HAITI	☐ MALAYSIA	☐ PARAGUAY	☐ SRI LANKA
☐ BARBADOS	☐ CZECHIA	☒ HONDURAS	☐ MALDIVES	☐ PERU	☐ SUDAN
☐ BELARUS	☐ DEM PR OF KOREA	☐ HUNGARY	☒ MALI	☐ PHILIPPINES	☐ SURINAME
☐ BELGIUM	☐ DEM REP OF THE C...	☐ ICELAND	☐ MALTA	☐ POLAND	☐ SWEDEN
☐ BELIZE	☐ DENMARK	☐ INDIA	☐ MARSHALL ISLANDS	☐ PORTUGAL	☐ SWITZERLAND
☐ BENIN	☐ DJIBOUTI	☐ INDONESIA	☐ MAURITANIA	☐ QATAR	☐ SYRIAN ARAB REP...
☐ BHUTAN	☐ DOMINICA	☐ IRAN (ISLAMIC REP...	☐ MAURITIUS	☐ REP OF KOREA	☐ TAJIKISTAN
☒ BOLIVIA	☐ DOMINICAN REP...	☐ IRAQ	☐ MEXICO	☐ REP OF MOLDOVA	☒ THAILAND
☐ BOSNIA-HERZEGOV...	☐ ECUADOR	☐ IRELAND	☐ MICRONESIA (FS)	☐ ROMANIA	☐ TIMOR-LESTE
☐ BOTSWANA	☐ EGYPT	☐ ISRAEL	☐ MONACO	☐ RUSSIAN FED...	☒ TOGO
☐ BRAZIL	☐ EL SALVADOR	☐ ITALY	☒ MONGOLIA	☐ RWANDA	☐ TONGA
☐ BRUNEI DARUSSAL...	☐ EQUATORIAL GUINEA	☐ JAMAICA	☐ MONTENEGRO	☐ SAINT KITTS-NEVIS	☐ TRINIDAD-TOBAGO
☐ BULGARIA	☒ ERITREA	☐ JAPAN	☐ MOROCCO	☐ SAINT LUCIA	☐ TUNISIA
☐ BURKINA FASO	☐ ESTONIA	☐ JORDAN	☒ MOZAMBIQUE	☐ SAINT VINCENT-SR...	☐ TURKMENISTAN
☒ BURUNDI	☒ ESWATINI	☒ KAZAKHSTAN	☐ MYANMAR	☐ SAMOA	☐ TUVALU
☐ CABO VERDE	☒ ETHIOPIA	☐ KENYA	☐ NAMIBIA	☐ SAN MARINO	☐ TURKIYE
☐ CAMBODIA	☐ FIJI	☐ KIRIBATI	☐ NAURU	☐ SAO TOME-PRINCIPE	☒ UGANDA
☒	IN FAVOUR:143		☐	AGAINST:5	
☒			☒	ABSTENTION:35	

Źródło: Ukraine: UN General Assembly demands Russia reverse course on 'attempted illegal annexation' (2022).

Ograniczenia w kontaktach dyplomatycznych z Zachodem i państwami, potępiającymi agresję Rosji, przyniosły skutek w postaci intensyfikacji spotkań z partnerami afrykańskimi. W 2022 r. minister spraw zagranicznych Rosji Siergiej Ławrow dwukrotnie odwiedził Afrykę: Algierię (10 maja) oraz Egipt (24 lipca), Republikę Konga (25 lipca), Ugandę (26 lipca) i Etiopię (27 lipca). Przy okazji wrześniowego posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku Ławrow odbył serię bilateralnych spotkań m.in. z przywódcą Sudanu, prezydentami Republiki Środkowoafrykańskiej (RSA), Gwineji-Bissau i Burkina Faso, wiceprezydentem Sudanu Południowego oraz ministrami spraw zagranicznych Gwinei Równikowej, Erytrei, Etiopii, Algierii, Maroko, Egiptu, RPA i Mali. Z kolei w styczniu 2023 r. Ławrow odwiedził cztery państwa w Afryce – był w RPA (23 stycznia), Eswatini (24 stycznia), Angoli (25 stycznia) i Erytrei (26 stycznia). W lutym 2023 r. Ławrow ponownie odwiedził region; tym razem, składając wizyty w Mali (7 lutego), Mauretanii (8 lutego), Sudanie (9 lutego). Po tej ostatniej wizycie szef rosyjskiej dyplomacji stwierdził, że: „możemy potwierdzić, że plany Zachodu dotyczące izolacji Rosji poprzez otoczenie nas kordonem sanitarnym okazały się fiaskiem” (Jones, 2023).

Dyplomacja zachodnia zareagowała na ofensywę dyplomatyczną Rosji w Afryce, organizując wizyty na wysokim szczeblu. Prezydent Francji Emanuel Macron odwiedził Kamerun, Benin, Gwinea Bissau (25–29 lipca 2022 r.), Algierię (25–27 sierpnia) i Tunezję (19 listopada), a amerykański sekretarz stanu Anthony Blinken – RPA, Demokratyczną Republikę Konga (DRK) i Rwandę (7–12 sierpnia 2022 r.). Wcześniej miało miejsce kilka wizyt, m.in. kanclerz Olaf Scholz odwiedził Senegal (22 maja), Niger (22 i 23 maja) i RPA (24 maja); premier Boris Johnson był w Rwandzie (23–25 czerwca).

Wiele wskazuje, że rok 2023 będzie pod względem aktywności dyplomatycznej Zachodu w Afryce równie intensywny. W styczniu 2023 r. Josep Borrell, wysoki przedstawiciel UE do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa odwiedził RPA i Botswanę. 13 stycznia 2023 r. ministrowie spraw zagranicznych Niemiec – Annalena Baerbock i Francji – Catherine Colonna, podczas wizyty w siedzibie Unii Afrykańskiej w Addis Abebie, zadeklarowały poparcie dla dwóch stałych miejsc dla Afryki w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Pierwsza dama Ameryki Jill Biden w dniach 22–26 lutego była w Namibii i Kenii. Prezydent Macron odwiedził Gabon (1–2 marca), Angola (3 marca), Kongo (3 marca) i DRK (4 marca), a Blinken – Etiopię (14–15 marca) i Niger (16–17 marca).

Trzeba dodać, że najbardziej konsekwentną i systematyczną politykę w zakresie wizyt dyplomatycznych w Afryce od ponad 30 lat prowadzą Chiny. Od 1991 r. „minister spraw zagranicznych Chin pierwszą wizytę zagraniczną w każdym kolejnym, nowym roku składa w Afryce” (Kaczmarek, 2022, s. 20). O tym, jak silna jest ta tradycja świadczy fakt, że nowo nominowany minister Qin Gang, który objął stanowisko 30 grudnia 2022 r., już w styczniu odwiedził Etiopię, Gabon, Angolę, Benin i Egipt (9–16 stycznia). 16 lutego wicepremier Chin Sun Chunlan wznowiła (po przerwie spowodowanej pandemią) wizyty na wysokim szczeblu, odwiedzając RPA.

Każda ze stron wykorzystuje wizyty do prezentacji własnego stanowiska i interpretacji aktualnych wydarzeń. W roku 2022 i na początku roku 2023 wiodącym tematem tych wypowiedzi była wojna na Ukrainie i jej skutki. Na przykład w Beninie Macron publicznie odpowiedział na rosyjskie spekulacje na temat „zachodniego imperializmu i kolonializmu”: „Rosja jest jednym z ostatnich kolonialnych imperiów. Zdecydowała się na inwazję na sąsiedni kraj w celu obrony swoich interesów”. Stwierdził też: „To jest wojna o terytorium. Myśleliśmy, że takie wojny zniknęły już z kontynentu europejskiego” (Macron..., 2022). Oświadczenie prasowe Ławrowa po ostatniej wizycie i rozmowach w Sudanie (9 luty 2023 r.) kończy się zdaniem: „Strony wyraziły wspólną opinię na temat konieczności zniesienia bezprawnych sankcji, które utrudniają dostawy rosyjskiej żywności, nawozów i energii do najbardziej potrzebujących krajów rozwijających się” (Press release..., 2023).

Najważniejszym działaniem i gestem USA wobec Afryki było zorganizowanie w grudniu 2022 r. w Waszyngtonie szczytu liderów USA–Afryka (*US Africa Leaders Summit*). Amerykanie przejęli inicjatywę i to w sytuacji, w której Rosja była zmuszona przenieść szczyt Afryka–Rosja zaplanowany pierwotnie na październik/listopad roku 2022². Pierwszy szczyt USA–Afryka odbył się znacznie wcześniej niż jego – wspomniany już – rosyjski odpowiednik, a mianowicie w 2014 r. Wpływ na stosunkowo długą przerwę między szczytami miało to, że Donald Trump nie interesował się specjalnie Afryką. Wprawdzie w trakcie jego kadencji zainicjowano program *Prosper Africa*, którego celem było zwiększenie dwustronnego handlu i inwestycji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a krajami afrykańskimi, ale nie przeznaczono na jego realizację wystarczających środków. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne USA w Afryce spadły z poziomu 50,4 mld USD w 2017 r. do 44,6 mld USD w 2020 r. (*Direct...*, 2022). Administracja Trumpa zmniejszyła też środki budżetowe na pomoc rozwojową. Paradoksalnie wojna na Ukrainie zwiększyła znaczenie dyplomatyczne i polityczne państw Afryki. Wykorzy-

² Szczyt ma się odbyć w lipcu 2023 r. w Sankt Petersburgu.

stał to Joe Biden, który podczas szczytu w Waszyngtonie złożył dużo obietnic: poparcie Stanów Zjednoczonych dla członkostwa Unii Afrykańskiej w G-20, pomoc rozwojowa o wartości 55 mld USD w ciągu trzech lat oraz wizyta prezydenta Bidena w Afryce w 2023 r. To ważna zapowiedź, gdyż ostatnia wizyta amerykańskiego prezydenta w Afryce miała miejsce w 2015 r.

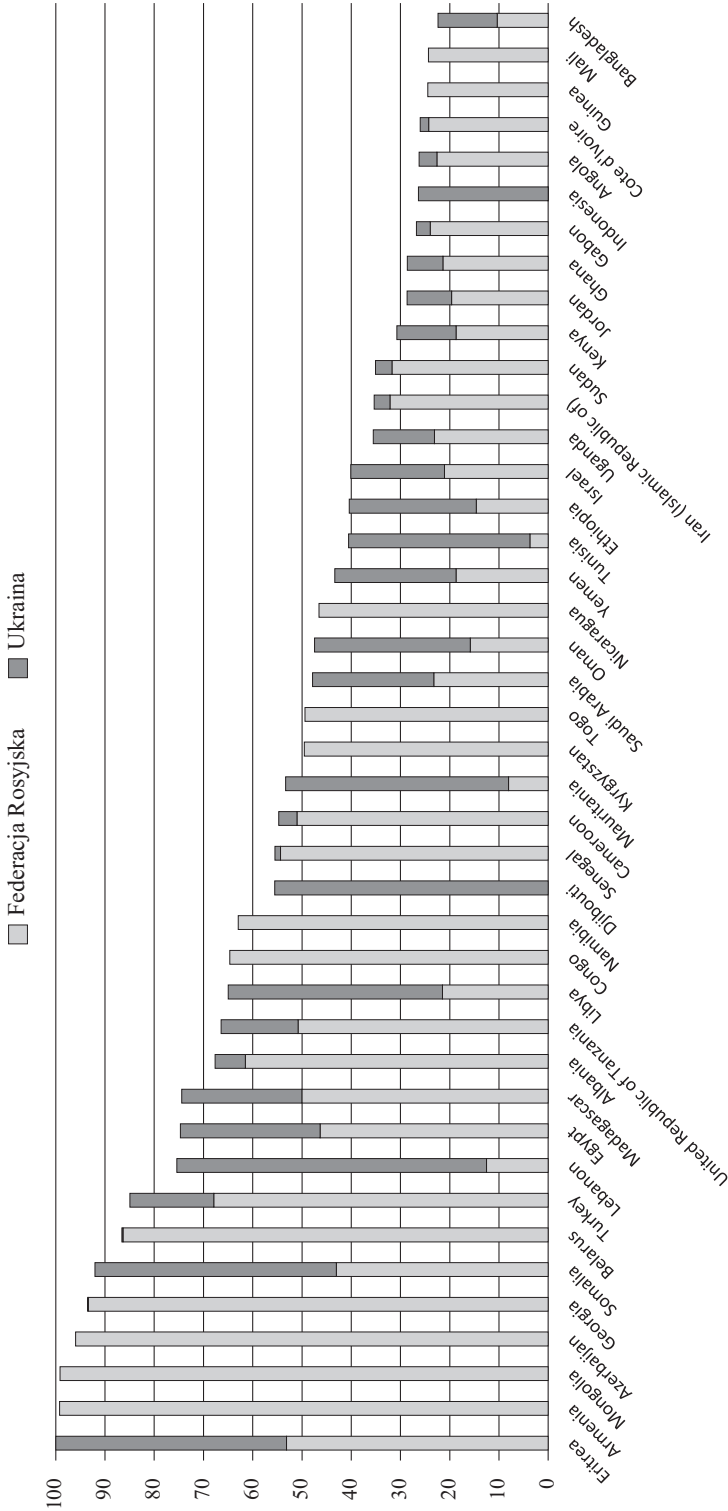
Stanowisko państw afrykańskich wobec wojny na Ukrainie nie jest jedynie pochodną oddziaływania dyplomatycznego i propagandowego stron tego konfliktu. Wpływ na kształt podejścia poszczególnych państw i rządów ma wiele czynników – doświadczenia historyczne i stosunek do przeszłości, a w szczególności do kolonializmu; założenia ideowe rządzących i ich strategie rozwoju, sytuacja w polityce wewnętrznej poszczególnych państw i legitymizacja aktualnych władz. Rosja nie tylko przedstawia się jako siła antykolonialna, ale w Afryce często jest też tak rzeczywiście postrzegana. I w Rosji, i w Afryce ignoruje się czasami fakt, że według części badaczy europejski imperializm i kolonializm w Afryce może być konceptualnie porównywany do dziedzictwa rosyjskiego i sowieckiego imperializmu wobec byłych republik radzieckich i narodów Europy środkowej i wschodniej, które znalazły się w radzieckiej sferze wpływów (Yakovlev, 2022, s. 31).

Wartości, które promuje Zachód w kontekście uzasadnienia wsparcia dla Ukrainy, często nie są – z perspektywy afrykańskiej – postrzegane jako wartości uniwersalne. Unia Europejska czy NATO nie są dla wielu państw Afryki autorytetami normatywnymi. Wielobiegunowość w stosunkach międzynarodowych skutkuje m.in. tym, że potencjalnych ofert normatywnych w relacjach międzypaństwowych jest całkiem sporo: ruski mir, chińskie „wspólne przeznaczenie” czy islamski ład, którego podstawą nie jest państwo, tylko *umma* – wspólnota wiernych? Na dodatek podejście wspólnotowe, charakterystyczne dla konfucjanizmu czy islamu, jest bliższe tradycji afrykańskiej niż zachodni indywidualizm i prawa jednostki (Kaczmarek, 2019b, s. 392).

Kwestionowanie Zachodu jako siły normatywnej nie jest zjawiskiem wyłącznie afrykańskim. Jego źródłem jest antykolonializm. Malezyjczyk Chandran Nair ujął to w dwóch zdaniach: „Zachód zdobył świat nie dzięki wyższości swoich idei, wartości czy religii, ale raczej dzięki wyższości w stosowaniu zorganizowanej przemocy. Ludzie Zachodu często zapominają o tym fakcie; ludzie niezachodni nigdy tego nie robią” (Nair, 2022). Za niechęcią do jednoznacznego opowiadania się za jedną ze stron konfliktu stoją też względy pragmatyczne. Prezydent Senegal Macky Sall podczas wrzesniowego posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego ONZ powiedział to wprost: „Afryka nie chce być pożywką dla nowej zimnej wojny” (Sall, 2022).

Obszarem, w którym konsekwencje wojny, są istotne dla wielu mieszkańców Afryki jest bezpieczeństwo żywnościowe. Wynika to z kilku czynników. Są wśród nich m.in.: skala produkcji i eksportu produktów rolnych w Rosji i na Ukrainie; stopień uzależnienia państw afrykańskich od importu produktów rolnych z Rosji i Ukrainy; blokowanie szlaków handlowych; wpływ wojny na inflację, w tym na inflację cen żywności. Waga problemu wynikała z kolei tego, że przed wybuchem wojny zarówno Rosja, jak i Ukraina były ważnymi eksporterami produktów rolnych. Znaczenie cen żywności jest dla Afryki większe niż w przypadku innych kontynentów, gdyż w przeciętnym gospodarstwie domowym na zakup żywności przeznaczają się od 50 do 70% całych wydatków, a poziom bezpieczeństwa żywnościowego jest – w wielu państwach regionu – niski.

Wykres 1. Zależność państw od importu pszenicy, 2021 (w %)

Źródło: Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2022).

Tabela 1

Udział wybranych produktów rolnych z Rosji i Ukrainy w światowym eksporcie w 2021 r. (w %)

Produkt	Rosja	Ukraina	Rosja i Ukraina
Pszenica	24	10	34
Jęczmień	14	13	27
Kukurydza	15	2	17
Olej słonecznikowy	31	24	55
Mączka słonecznikowa	61	20	81

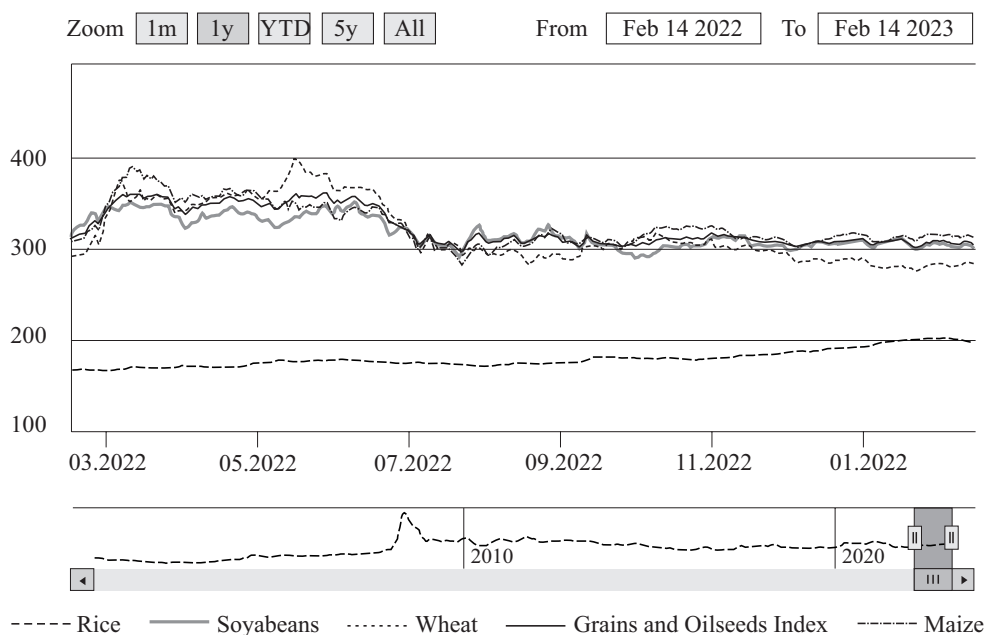
Źródło: *Russia's war on Ukraine: Impact on global food security and EU response* (2022).

Odbiorcy rosyjskich i ukraińskich produktów rolnych stanowią bardzo zróżnicowaną grupę. Dla poszczególnych państw afrykańskich import z Rosji i Ukrainy ma też różne znaczenie. W 2021 r. Rosja i Ukraina dostarczały łącznie ponad 50% importu zbóż docierających do Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. Z kolei w państwach Afryki Wschodniej zboża importowane z Rosji i Ukrainy stanowiły odpowiednio 72% i 18% wszystkich importowanych zbóż (*Russia's war...*, 2022).

Początek wojny spowodował znaczne zakłócenia w produkcji i handlu towarami, w których Rosja i Ukraina były kluczowymi eksporterami. Doprowadziło to do wzrostu cen żywności, które osiągnęły rekordowe poziomy w drugim kwartale 2022 r. Później ceny spadły i się ustabilizowały, ale nadal są wysokie w porównaniu do ostatnich pię-

Wykres 2. Wskaźnik ceny zbóż i roślin oleistych od 14 lutego 2022 r. do 14 lutego 2023 r.

Jan-00 = 100

Źródło: Agricultural Market Information System (AMIS) (2023).

ciu lat. Eskalacja wojny może odwrócić oczekiwane obniżenie cen żywności w tym i w 2024 r. Nieprzedłużenie porozumienia umożliwiającego eksport zbóż przez Morze Czarne mogłoby spowodować zakłócenia w imporcie żywności w krajach o niskich dochodach, zwłaszcza w Afryce Północnej.

Dla niektórych państw afrykańskich zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego stało się trudniejsze niż przed agresją Rosji na Ukrainę. W związku z tym część państw podjęła działania protekcyjnistyczne, których celem było zabezpieczenie możliwości zaspakajania potrzeb żywnościowych mieszkańców danego państwa. Polegały one na ograniczeniu albo wprowadzeniu tymczasowego zakazu eksportu wybranych grup produktów żywnościowych z terytorium danego państwa (Algieria, Burkina Faso, Egipt, Ghana, Tunezja, Uganda). Dla mieszkańców niektórych państw regionu najbardziej odczuwalnym skutkiem wojny w Europie była inflacja cen produktów żywnościowych. Choć trzeba dodać, że sama wojna nie jest jedynym czynnikiem, który powoduje wzrost cen żywności. Powstrzymanie wzrostu cen żywności nie jest proste i może nieść ze sobą niepożądane skutki. Na przykład latem 2022 r. rząd Burkina Faso zamroził ceny chleba, co doprowadziło do protestów piekarzy.

Tabela 2

**Państwa o najwyższym wzroście cen żywności (rok do roku, w %),
styczeń 2023 r.**

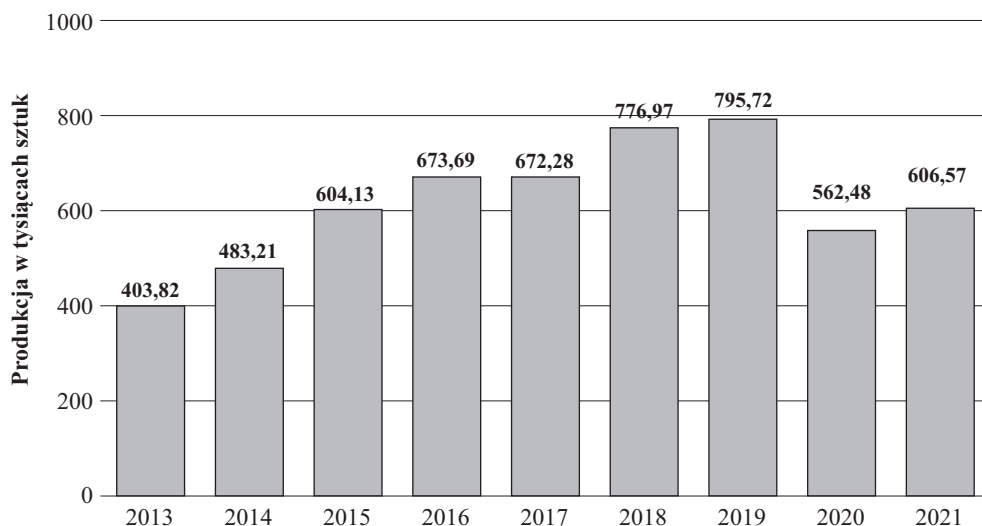
Państwo	Wzrost nominalny cen żywności	Państwo	Wzrost realny cen żywności
Zimbabwe	285	Zimbabwe	41
Wenezuela	158	Rwanda	28
Liban	143	Liban	21
Argentyna	95	Węgry	20
Turcja	70	Uganda	17
Surinam	61	Egipt	16
Ghana	60	Pakistan	15
Sri Lanka	59	Kolumbia	15
Rwanda	59	Litwa	13
Haiti	48	Słowacja	13

Źródło: Food Security Update (2023).

Wojna wywarła wpływ na inne obszary gospodarki państw Afryki. Zakres tego wpływu zależy od charakteru poszczególnych gospodarek. Na przykład dla państw posiadających przemysł motoryzacyjny (RPA, Maroko, Algieria, Egipt, Nigeria), zakłócenia w globalnym łańcuchu dostaw podzespołów miały negatywny wpływ na wielkość i płynność produkcji samochodów. Rosja i Ukraina są znaczącymi dostawcami surowców, takich jak pierwiastki z grupy platynowców, niklu i gazu neonowego, które są kluczowymi elementami w produkcji podzespołów w przemyśle motoryzacyjnym, elektronice użytkowej i urządzeniach energii odnawialnej. Dwóch największych producentów samochodów w Afryce – RPA i Maroko – w 2020 r. odnotowało spadek produkcji, spowodowany pandemią COVID-19. W roku 2021 produkcja nieco wzrosła, ale nie osiągnęła poziomu z roku 2019. Wojna może przedłużyć wyhamowanie trendu rozwojowego przemysłu motoryzacyjnego w Afryce w ostatnich latach.

Wykres 3. Produkcja samochodów osobowych w Afryce w latach 2013–2021

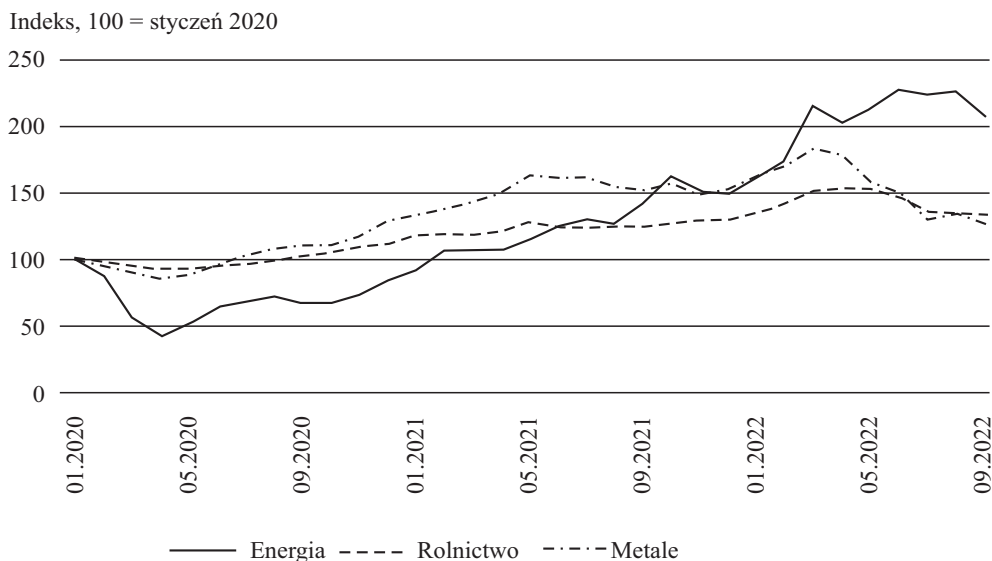

Źródło: Statista (2023).

Dla państw afrykańskich wydobywających i eksportujących surowce naturalne, konsekwencja wojny, polegająca na wzroście cen np. źródeł energii, ma doraźnie korzystny wpływ (Mozambik, Niger). Zawsze zależy to jednak również od innych uwarunkowań i indywidualnej sytuacji danego państwa. W niektórych przypadkach – z powodu braku bezpieczeństwa, niestabilności politycznej, niekorzystnych zjawisk pogodowych i „starzenia się” pól naftowych – przyrost korzyści spowalnia (Czad, Południowy Sudan). Z drugiej strony, – dla importerów energii lub surowców energetycznych – wpływ wojny był jednoznacznie negatywny. Ceny surowców energetycznych w 2022 r. utrzymywały się na wysokim poziomie. W trzecim kwartale 2022 r. wskaźnik cen surowców energetycznych był ponad dwa razy wyższy niż w styczniu 2020 r. (zob. wykres 4). Jest to szczególnie dotkliwe dla krajów rozwijających się. Jest tak dlatego, że historycznie najczęstszą formą rozwoju i wychodzenia z niedorozwoju była industrializacja. Industrializacja może być skuteczną drogą transformacji gospodarczej, gdy koszty energii są na takim poziomie, który pozwala skutecznie konkurować z państwami bardziej rozwiniętymi. Dlatego dostępność, cena i bezpieczeństwo dostaw energii są czynnikami wpływającymi na lokalizację inwestycji przemysłowych. Problem ma wprawdzie charakter globalny, ale – ze względu na słabość infrastruktury energetycznej – jest wyjątkowo ważny dla Afryki.

Obszarem, na który wojna może mieć wpływ są rosyjskie inwestycje w Afryce. W ostatnich latach Rosja rozwijała swe zaangażowanie w sektor wydobywczy Afryki. To sektor, który przyciąga najwięcej inwestycji zagranicznych, ale – niezależnie od ich pochodzenia – nie gwarantują one zrównoważonego rozwoju i dywersyfikacji gospodarki. Rosja posiada koncesje na wydobycie metali i minerałów (w tym kobaltu, złota, koltanu i diamentów) w Sudanie, Gwinei, Republice Środkowoafrykańskiej, DRK i Mozambiku. Ma też umowy z 15 krajami afrykańskimi dotyczące rozwoju energetyki jądrowej. W czerwcu 2022 r. państwowa rosyjska firma Rosatom otrzymała pozwolenie

Wykres 4. Wskaźniki cen różnego typu surowców (styczeń 2020 r. = 100)

Źródło: *Commodity Markets Outlook. Pandemic, war, recession: drivers of aluminum and copper prices, October 2022* (2022).

nie na budowę pierwszej elektrowni jądrowej w Egipcie. Obecnie jest zbyt wcześnie, by określić wpływ wojny na aktywność inwestycyjną Rosji w Afryce. Rosja osłabiona sankcjami, ponosząca koszty bieżące prowadzenia wojny, odbudowująca zasoby wojskowe po zakończeniu wojny może mieć mniejszy potencjał do prowadzenia inwestycji poza granicami. Z drugiej strony sankcje państw Zachodu mogą skłaniać firmy rosyjskie do większej aktywności gospodarczej w państwach przychylniej lub neutralnie nastawionych do Rosji.

Obroty handlowe między Rosją a Afryką nie są duże. Stanowią ok. 1% całego handlu zagranicznego Afryki. Handel z Ukrainą jest jeszcze mniejszy. Ta część stosunków handlowych z Afryką, na którą wojna może mieć szczególnie istotny wpływ to rynek zbrojeniowy. Wojna już doprowadziła do bezprecedensowego wydarzenia, jakim była zgoda rządu Maroka na wysłanie broni dla Ukrainy. Władze marokańskie zgodziły się na przekazanie części zamiennych do czołgów T-72. Spekuluje się też o ewentualnym wysłaniu na Ukrainę marokańskich czołgów T-72, które ponad 20 lat temu zostały zakupione od Białorusi, a obecnie są modernizowane w Czechach. Maroko oficjalnie nie potwierdziło decyzji o przekazaniu czołgów (Kirichenko, 2022). Jeżeli takowa zapadnie, to nie zmieni sytuacji strategicznej na froncie rosyjsko-ukraińskim, ale będzie ważnym sygnałem politycznym.

Przed wojną Rosja była największym dostawcą broni dla Afryki. W latach 2017–2021 wartość broni importowanej z Rosji stanowiła 44% wartości całego importu broni do Afryki. Na drugim miejscu były Stany Zjednoczone – 17%, na trzecim Chiny – 10%, a na czwartym Francja z 6,1% udziałem w tym rynku (Wezeman i in., 2022, s. 7). Rosja sprzedawała broń do 14 państw afrykańskich, ale kluczowymi odbiorcami są Algieria,

Egipt i Angola, które łącznie odpowiadają za 94% wartości rosyjskiej broni importowanej przez Afrykę. To, że Algiera – największy importer broni w Afryce (44% całego importu) – jest lokalnym rywalem Maroko, częściowo tłumaczy gotowość tego ostatniego państwa do wspierania Ukrainy.

Szacuje się, że Rosja za rok 2022 odnotuje 26% spadek dochodów ze sprzedaży broni konwencjonalnej. Rosja ma uzyskać z tego tytułu 10,8 mld USD (2022) w porównaniu z 14,6 mld USD w 2021 roku (Sabbe, 2022). Broń, amunicja i części zamienne są Rosji potrzebne na froncie. Tym bardziej, że straty w sprzęcie są bardzo duże. W przypadku produktów zaawansowanych sankcje zaburzyły funkcjonowanie łańcuchów dostaw i wpływają na wielkość i tempo produkcji. Spadek możliwości eksportowych rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego prawdopodobnie najbardziej odczuwalny będzie właśnie w Afryce. Tak wynika z nieoficjalnych informacji, pochodzących z amerykańskich źródeł rządowych (Detsch, 2022). Mogą na tym skorzystać eksporterzy broni z innych państw – USA, Chin czy Turcji. Zmniejszenie skali eksportu rosyjskiej broni do Afryki będzie miało konsekwencje dla gospodarki (zmniejszenie produkcji broni na eksport zwiększy koszty jednostkowe produkcji na potrzeby krajowe) i stosunków międzynarodowych (dostawy broni są elementem polityki zagranicznej prowadzonej przez Rosję w Afryce).

Wojna będzie mieć wpływ na współpracę wojskową państw trzecich, w tym Rosji z państwami afrykańskimi. Rosja od lat zwiększała swoją aktywność wojskową w Afryce, głównie kosztem pozycji Francji w tym zakresie. Przykładem tego procesu jest m.in. Mali. Po przejściu władzy w Mali przez Assimi Goïta, który w maju 2021 r. przeprowadził udany zamach stanu, Francja ogłosiła, że jej wojska – prowadzące tam operacje wojskowe przeciw islamistom – opuszczą kraj. Relokacja oddziałów francuskich do Nigru rozpoczęła się tydzień przed agresją Rosji na Ukrainę, 17 lutego 2022 r. i zakończyła 15 sierpnia ub. r. Kierowana przez Francuzów, trwająca od 2014 r., międzynarodowa operacja *Barkhane* formalnie zakończyła się 7 listopada 2022 r. Jednocześnie sojusznikiem rządu malijskiego w walce z islamistami stała się Rosja. Już w kwietniu 2022 r. w Mali przebywało ok. tysiąca urzędników, instruktorów i najemników z Grupy Wagnera (Lynch i in., 2022). Współpraca wojskowa i polityczna obu państw rozwija się w szybkim tempie. Podczas wspomnianej wizyty Ławrowa, przedstawiciele obu stron zaprzeczali, by najemnicy z Grupy Wagnera dopuszczali się w Mali zbrodni wojennych, o co są oskarżani przez obserwatorów. W sierpniu 2022 r. Rosja dostarczyła Mali pięć odrzutowców (cztery L-39 i jeden Su-25) oraz helikopter Mi-24P (*Mali...*, 2022).

Do podobnej zmiany wojskowego partnera – z Francji na Rosję – doszło w ciągu kilku lat w Republice Środkowoafrykańskiej (RSA). Rosyjscy instruktorzy przybyli tam w 2018 r., a od 2020 r. w RSA działa Grupa Wagnera. Rozwijająca się szybko współpraca RSA z Rosją spowodowała, że Francja postanowiła wycofać swoich żołnierzy. 15 grudnia 2022 r. ostatni francuski oddział opuścił kraj. Doradca prezydenta RSA Faustina Archange Touadera skomentował to wprost: „Dziś mamy zahartowaną w boju armię – dziękuję Francji, która szkoliła ją i wyposażała przez 62 lata. Teraz zamierzamy robić (to) z Wagnerem” (*Last French...*, 2022). Ambasador Rosji w RSA w lutym 2023 r. potwierdził, że jest tam 1890 rosyjskich „instruktorów” (*Russian...*, 2023). Trzecim państwem, z którego wycofują się francuskie wojska jest Burkina Faso. We wrześniu 2022 r.

kapitan Ibrahim Traore przeprowadził tam zamach stanu i obalił tymczasowego prezydenta Paula-Henriego Sandaogo Damibę (który doszedł do władzy wskutek zamachu w styczniu 2022 r.). Nowe władze podjęły decyzję o zakończeniu współpracy wojskowej z Francją w styczniu 2023 r. Francuscy żołnierze mieli wyjechać do 22 lutego (Roger, Coulibaly, 2023). W grudniu 2022 r. premier Burkina Faso odwiedził Moskwę, co wzmocniło pogłoski o możliwej współpracy z Grupą Wagnera.

Wielkie transfery broni spowodowane prowadzeniem pełnoskalowej wojny mogą wiązać się z różnymi nieprawidłowościami. Niepokojące, ale też dotychczas niepotwierdzone, są zarzuty sformułowane przez prezydenta Nigerii Muhammada Buhari'ego podczas listopadowego szczytu szefów państw i rządów państw, należących do Komisji ds. basenu Jeziora Czad. Buhari stwierdził wówczas, że do terrorystów działających w regionie dociera uzbrojenie i amunicja z Rosji i Ukrainy (*President...*, 2022). Jeżeli tak się dzieje w rzeczywistości, to wbrew władzom obu państw, które mają inne priorytety w zakresie wykorzystywania broni i amunicji. Marginalne znaczenie ma też bezpośredni udział obywateli państw afrykańskich w walkach, gdyż ich decyzje o zaangażowaniu w wojnę mają wymiar prywatny, indywidualny i nie są związane z polityką państwa, z którego pochodzą.

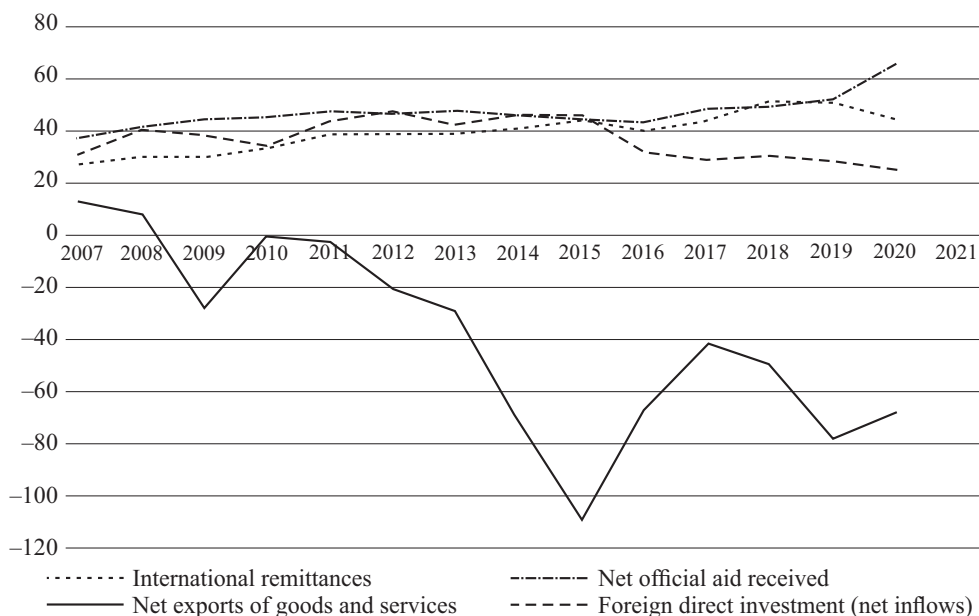
Konsekwencją wojny na Ukrainie, która ma największe i długoterminowe znaczenie dla Afryki, jest to w jaki sposób wpłynie ona na gospodarkę tego kontynentu i przyszłość światowego ładu (w tym pomocy rozwojowej). Przewiduje się, że w 2023 r. globalny wzrost gospodarczy spowolni do 1,7%. Jeżeli ta prognoza się potwierdzi, to będzie oznaczała trzecie najniższe tempo wzrostu od prawie trzech dekad. Gorzej było tylko w 2020 r. podczas globalnej recesji spowodowanej pandemią i w 2009 r. podczas globalnego kryzysu finansowego (*Global...*, 2023). Prognozy dla Afryki są nieco lepsze niż globalna średnia wzrostu: 3,5% dla Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej oraz 3,6% dla Afryki Subsaharyjskiej. Jednak trzeba pamiętać, że w tym ostatnim regionie mieszka 60% spośród globalnej liczby ludzi, żyjących w skrajnym ubóstwie. Prognozowany wzrost gospodarczy i wzrost dochodów *per capita* (1,2%) nie tylko nie pozwoli na redukcję skali skrajnego ubóstwa, ale będzie oznaczał jego wzrost.

Trendy w zakresie źródeł finansowania zewnętrznego są – dla najbiedniejszej części kontynentu, jaką jest Afryka Subsaharyjska – niekorzystne. Największym źródłem finansowania zewnętrznego jest oficjalna pomoc rozwojowa, na drugim miejscu są przelewy międzynarodowe od migrantów, a na trzecim bezpośrednio inwestycje zagraniczne. Wojna na Ukrainie, a po jej zakończeniu planowana odbudowa Ukrainy może spowodować zmianę priorytetów znacznej grupy dawców pomocy rozwojowej i inwestorów.

Jeżeli wojna będzie się przedłużała, to osłabi światowy handel i napływ kapitału zagranicznego do sektora turystycznego w Afryce. Na wpływ konfliktu najbardziej narażeni są importerzy netto towarów, gdyż powoduje on gwałtowny wzrost cen towarów. Państwa te prawdopodobnie doświadczą pogłębienia deficytu handlowego i deficytów na rachunku obrotów bieżących. Po uwzględnieniu długotrwałych skutków zakłóceń gospodarczych – wynikających z konfliktu rosyjsko-ukraińskiego – liczbę mieszkańców Afryki, którzy mogą przez to popaść w skrajne ubóstwo, szacuje się na 1,8 mln w 2022 r. i 2,1 mln w 2023 r. (*African...*, 2022, s. 32). Efekt wzrostu ubóstwa spowodowanego wojną zależy od struktury gospodarczej poszczególnych państw,

zwłaszcza od tego, czy kraj jest eksporterem netto czy importerem ropy naftowej i innych surowców.

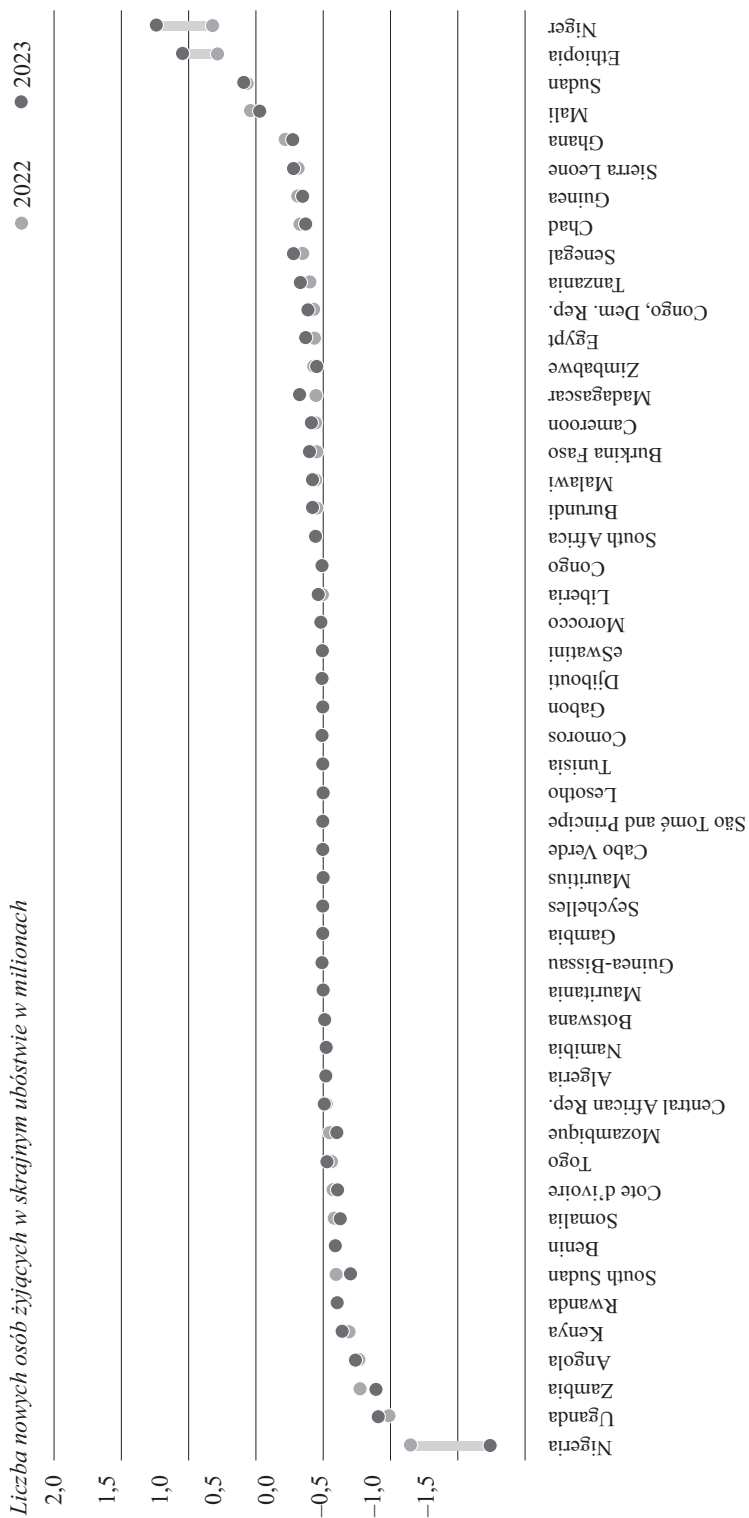
Wykres 5. Źródła finansowania zewnętrznego w Afryce Subsaharyjskiej w mld USD

Źródło: *Europe – Africa relations in a multi-crises world. Turning the page after COVID-19, the EU-AU Summit and the war against Ukraine (2023).*

Skutki agresji Rosji na Ukrainę mają wymiar globalny. Wojna oddziałuje negatywnie na Afrykę. W pewnych obszarach wpływ wojny jest doraźnie pozytywny, ale bilans korzyści i strat – szczególnie w dłuższej perspektywie czasowej – jest negatywny. Do pozytywnych skutków wojny można zaliczyć wzrost znaczenia Afryki w stosunkach międzynarodowych. Strony konfliktu i ich sojusznicy intensywnie zabiegają o poparcie państw afrykańskich w organizacjach międzynarodowych, przede wszystkim na forum ONZ. Zwiększa to szanse na uzyskanie członkostwa Unii Afrykańskiej w G-20 czy miejsca dla Afryki wśród stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ. Wojna przyczyniła się do zwiększenia zainteresowania tym regionem ze strony Stanów Zjednoczonych, co wzmacnia pozycję negocjacyjną państw afrykańskich wobec innych partnerów. Krótkoterminowo wojna zmniejszy też napływ broni i amunicji oraz najemników z Rosji, potrzebującej ich pilnie na frontach wojny w Europie. Z perspektywy afrykańskiej minusem jest natomiast to, że wojna ukazała słabość idei panafrkańskiej. Poszczególne państwa prowadzą radykalnie odmienną politykę – od otwartego wsparcia politycznego dla Rosji (Erytrea), po wysłanie wsparcia zbrojeniowego dla Ukrainy (Maroko). Z kolei zastępowanie dotychczasowego wojskowego wsparcia Francji usługami Grupy Wagnera (Mali, Republika Środkowoafrykańska i – być może – Burkina Faso) jest dla tych państw korzyścią pozorną. Antykolonialna retoryka nie gwarantuje ani skuteczności wojskowej, ani wyższych standardów moralnych.

Wykres 6. Prognozowany wpływ wojny rosyjsko-ukraińskiej na liczbę osób żyjących w skrajnym ubóstwie w Afryce, rok 2022 i 2023

Źródło: *African Economic Outlook 2022* (2022).

Poza dyplomacją oddziaływanie wojny na Afrykę jest negatywne. Wojna spowodowała wzrost cen energii i żywności, a Afryka Subsaharyjska jest najbiedniejszym regionem świata. Afrykańscy eksporterzy surowców energetycznych skorzystali na wzroście cen, ale większość państw regionu traci na tym. Konsekwencją wojny są zaburzenia w produkcji i handlu, co prowadzi do spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego i spadku wskaźnika rozwoju społecznego (HDI). Wojna utrudniła i spowolniła redukcję skutków pandemii COVID-19. Kolejne miliony mieszkańców Afryki wpada w skrajne ubóstwo, a poziom bezpieczeństwa żywnościowego pogarsza się. Jeżeli wojna będzie kontynuowana, to kluczowe dla bezpieczeństwa żywnościowego Afryki będzie utrzymanie porozumienia zawartego między Ukrainą, Rosją, Turcją i ONZ pn. „Inicjatywa na rzecz bezpiecznego transportu zboża i artykułów spożywczych z portów ukraińskich”, zwanego również „Inicjatywą na rzecz zboża w regionie Morza Czarnego” (*Black Sea Grain Initiative*). Zawarto je 22 lipca 2022 r. na okres 120 dni. 17 listopada Ukraina i ONZ ogłosiły przedłużenie inicjatywy o kolejne 120 dni. Do lutego 2023 r. dzięki inicjatywie przez ukraińskie porty bezpiecznie wyeksportowano ponad 20 milionów ton zbóż i innych produktów żywnościowych.

Wojna na Ukrainie oznacza wzrost zagrożeń dla bezpieczeństwa i zwiększenie rywalizacji również w Afryce. Rosja regularnie wspiera puczystów, którzy przejmują władzę w państwach afrykańskich (Sudan, Mali, Burkina Faso) i poszukują sposobów na legitymizację swych rządów np. poprzez zmianę dotychczasowych sojuszników i pozyskanie międzynarodowego uznania (np. Rosji). Poważnym zagrożeniem dla rozwoju Afryki w dłuższej perspektywie może być ewentualna zmiana priorytetów pomocowych państw Zachodu, związanych z planowaną odbudową Ukrainy (pomoc zagraniczna, bezpośrednio inwestycje zagraniczne – FDI). Światowa gospodarka osłabiona pandemią COVID-19 i wojną na Ukrainie nie będzie w stanie finansować nowych zadań bez uszczerbku dla finansowania starych (oficjalna pomoc rozwojowa – ODA, cele zrównoważonego rozwoju – SDGs czy przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych). Wojna wpływa na bieżącą sytuację finansową Afryki. Wiele rządów stoi w obliczu dużych problemów z płynnością finansową, obniżoną zdolnością do spłaty zadłużenia oraz zagrożeniem niewypłacalnością. Nie są to zagrożenia nowe, ale zmiany na rynkach finansowych spowodowane wojną, przede wszystkim podniesienie stóp procentowych, pogorszyły sytuację finansową wielu państw afrykańskich.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Filip Kaczmarek

Data curation (Zestawienie danych): Filip Kaczmarek

Formal analysis (Analiza formalna): Filip Kaczmarek

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Filip Kaczmarek

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Filip Kaczmarek

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist (Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

- Abu Hatab A. (2022), *Africa's Food Security under the Shadow of the Russia-Ukraine Conflict*, "Strategic Review for Southern Africa", vol. 44, nr 1, <https://doi.org/10.35293/srsa.v44i1.4083>, 21.02.2023.
- African Economic Outlook 2022* (2022), <https://www.afdb.org/en/documents/african-economic-outlook-2022>, 20.02.2023.
- Aggression against Ukraine: resolution/adopted by the General Assembly* (2022), <https://digitallibrary.un.org/record/3959039>, 11.02.2023.
- Agricultural Market Information System (AMIS) (2023), <https://www.amis-outlook.org/index.php?id=48513>, 16.02.2023.
- Ajala O. (2022), *The Case for Neutrality: Understanding African Stances on the Russia-Ukraine Conflict*, "Journal of Military and Strategic Studies", vol. 22, issue 2, <https://jms.org/article/view/76591>, 21.02.2023.
- Commodity Markets Outlook. Pandemic, war, recession: drivers of aluminum and copper prices, October 2022* (2022), World Bank, Washington, DC, <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/813e7ba3-332f-55f0-a857-85c2cc773d7a/content>, 16.02.2023.
- Detsch J. (2022), *Ukraine Has Ground Down Russia's Arms Business*, <https://foreignpolicy.com/2022/07/21/ukraine-russia-arms-business-weapons-exports-africa/>, 18.02.2023.
- Direct investment position of the U.S. in Africa 2000–2021* (2022), <https://www.statista.com/statistics/188594/united-states-direct-investments-in-africa-since-2000/#:~:text=Direct%20investment%20position%20of%20the%20U.S.%20in%20Africa%202000-2019&text=After%20a%20peak%20in%202014,inflows%20than%20any%20other%20region>, 12.02.2023.
- Europe-Africa relations in a multi-crises world. Turning the page after COVID-19, the EU-AU Summit and the war against Ukraine* (2023), <https://ettg.eu/wp-content/uploads/2023/01/The-future-of-EU-Africa-relations-in-a-multi-crises-world.pdf>, 20.02.2023.
- Food Security Update* (2023), <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-LXXVIII-February-09-2023.pdf>, 16.02.2023.
- General Assembly vote on Ukraine* (2022), <https://www.bing.com/videos/search?q=Un+Assembly+Vote&&view=detail&mid=6E138606DEFA8E05EE596E138606DEFA8E05EE59&&FORM=VRDGAR&ru=%2Fvideos%2Fsearch%3F%26q%3DUn%2BAssembly%2BVote%26FORM%3DVDMHRS>, 12.02.2023.
- Global Economic Prospects, January 2023* (2023), World Bank, Washington, DC, DOI: 10.1586/978-1-4648-1906-3.
- Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)* (2022), <https://www.fao.org/3/ni734en/ni734en.pdf>, 16.02.2023.
- Jones G. (2023), *Lavrov, back from Africa, says West has failed to 'isolate' Russia*, <https://www.reuters.com/world/europe/lavrov-back-africa-says-west-has-failed-isolate-russia-2023-02-10/>, 19.02.2023.
- Kaczmarek F. (2022), *Chiny jako aktor bezpieczeństwa w Afryce*, „Przegląd Politologiczny”, nr 1, s. 19–33, DOI: 10.14746/pp.2022.27.1.2.
- Kaczmarek F. (2019a), *Konsekwencje upadku ZSRR dla Afryki Subsaharyjskiej*, w: *Dezintegracja i upadek ZSRR. W perspektywie ćwierćwiecza*, red. E. Lesiewicz, P. Stachowiak, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań.
- Kaczmarek F. (2019b), *„Obcy” w Afryce Subsaharyjskiej*, w: *Migranci i mniejszości jako obcy i swoi w przestrzeni polityczno-społecznej*, red. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu, Poznań.

- Kirichenko D. (2022), *Morocco Breaks Africa's Neutrality with Arms for Ukraine – Reports*, <https://cepa.org/article/morocco-breaks-africas-neutrality-with-arms-for-ukraine/>, 18.02.2023.
- Last French troops leave Central African Republic* (2022), <https://www.france24.com/en/live-news/20221215-last-french-troops-leave-central-african-republic>, 19.02.2023.
- Lynch C., MackInnon A., Gramer R. (2022), *Russia Flounders in Ukraine but Doubles Down in Mali*, <https://foreignpolicy.com/2022/04/14/russia-ukraine-mali-wagner-group-mercenaries/>, 18.02.2023.
- Macron calls Russia 'one of the last imperial colonial powers' on Africa visit* (2022), <https://www.france24.com/en/africa/20220728-macron-calls-russia-one-of-last-imperial-colonial-powers-in-benin-visit>, 12.02.2022.
- Mali strengthens ties with Russia, receives six more Soviet-era warplanes* (2022), <https://www.rfi.fr/en/africa/20220810-mali-strengthens-ties-with-russia-receives-six-more-soviet-era-warplanes>, 21.02.2023.
- Nair Ch. (2022), *The Emerging World Order is Post-Western and Pre-Plural*, <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/emerging-world-order-post-western-and-pre-plural>, 19.02.2023.
- President Buhari Calls for Tighter Security Around Borders in Lake Chad Basin with the Proliferation of Weapons from Russia-Ukraine War* (2022), <https://statehouse.gov.ng/news/president-buhari-calls-for-tighter-security-around-borders-in-lake-chad-basin-with-the-proliferation-of-weapons-from-russia-ukraine-war/>, 19.02.2023.
- Press release on Foreign Minister Sergey Lavrov's visit to the Republic of the Sudan* (2023), https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1853276/, 19.02.2023.
- Roger B., Coulibaly N. (2023), *France and Burkina Faso, one step closer to diplomatic separation*, https://www.theafricareport.com/278795/france-and-burkina-faso-one-step-closer-to-diplomatic-separation/?utm_source=twitter.com&utm_campaign=post_articles_twitter_25_01_2023&utm_medium=social, 19.02.2023.
- Russian envoy says 1,890 Russian 'instructors' are in CAR* (2023), <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/3/russian-envoy-says-1890-russian-instructors-in-central-african-republic-ria>, 19.02.2023.
- Russia's war on Ukraine: Impact on global food security and EU response* (2022), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI\(2022\)733667_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI(2022)733667_EN.pdf), 16.02.2023.
- Sabbe D. (2022), *Africa and the Arms Trade, 2022*, IPIS, Antwerpen, <https://ipisresearch.be/weekly-briefing/africa-and-the-arms-trade-2022/>, 18.02.2023.
- Santeramo G. G., Kang M. (2022), *Food Security Threats and Policy Responses in EU and Africa*, "Sustainable Horizons", vol. 4, <https://doi.org/10.1016/j.horiz.2022.100044>, 21.02.2023.
- Sall M. (2022), *Macky Sall: Africa "does not want to be the breeding ground of a new Cold War"*, <https://www.voanews.com/a/voa60-africa---macky-sall-africa-does-not-want-to-be-the-breeding-ground-of-a-new-cold-war-/6757204.html>, 20.02.2023.
- Statista* (2023), <https://www.statista.com/statistics/473501/passenger-car-production-in-africa/>, 16.02.2023.
- Ukraine: UN General Assembly demands Russia reverse course on 'attempted illegal annexation'* (2022), [https://news.un.org/en/story/2022/10/1129492#:~:text=UN_News_Centre%20October%2012%2C%202022%20The%20resolution%20"defending%20the,violating%20Ukraine's%20territorial%20integrity%2C%20sovereignty%20and%20political%20independence](https://news.un.org/en/story/2022/10/1129492#:~:text=UN_News_Centre%20October%2012%2C%202022%20The%20resolution%20), 12.02.2023.
- Wezeman P. D., Kuimova A., Wezeman S. T. (2022), *Trends in international arms transfers, 2021*, Stockholm International Peace Research Institute, Solna, https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-03/fs_2203_at_2021.pdf, 18.02.2023.
- Yakovlyev M. (2022), *European imperialism and colonialism in Africa: conceptual lessons for understanding the former Soviet Union and present-day Russia*, "African Journal of Economics, Politics and Social Studies", vol. 1, DOI: 10.15804/ajepss.2022.1.02.

Consequences of Russia's Aggression Against Ukraine for Africa

Summary

The research objective is to show in what areas and how the war in Ukraine is affecting Africa. Some aspects of the conflict's impact on the region are widely reported (diplomacy, food security). Others are analyzed less frequently. These include such issues as changes in the arms trade market, Africa's energy policy, the impact on development aid, or the evolution of the military activity of the superpowers in Africa. The research questions that were attempted to answer were: what were the possible changes in these areas and what might be the consequences of these changes for Africa going forward? The research used institutional, systems and statistical analysis methods, among others. The study used secondary data available through mid-February 2022.

Key words: Africa, Ukraine, Russia, war